

УДК: 378.147.001.76+61(477-25)

В. МОСКАЛЕНКО, О. ЯВОРОВСЬКИЙ, Л. ОСТАПЮК, В. ЧЕШУК

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

ПРО ЗАВДАННЯ З УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ДИРЕКТИВ ІЗ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ГАРАНТІЇ ЯКОСТІ В ПІДГОТОВКУ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

У роботі відображено шестирічний досвід впровадження ECTS в систему підготовки лікарів та завдання з покращення менеджменту системи якості відповідно до Європейських стандартів та директив з гарантії якості (ENQA).

***Ключові слова:** Європейська кредитно-трансферна система, перебудова освіти, Європейські стандарти та директиви з гарантії якості.*

Постановка проблеми. Модернізація вищої медичної освіти в контексті європейських вимог розпочалася значно раніше набуття нашою державою статусу учасниці Болонського процесу у м.Бергені в травні 2005 р. Упродовж останніх 6 років вищі навчальні медичні заклади України, в тому числі Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, активно працювали в напрямі інтеграції медичної освіти і науки України у єдиний Європейський освітній простір відповідно до заходів, передбачених наказом МОЗ України від 22.03.2004 р., № 148 [3]. Особлива увага приділялась розробці й упровадженню заходів щодо підвищення якості освіти на рівні, який би у майбутньому відповідав міжнародним критеріям. Це тим більше важливо, що у документах, які регулюють Болонський процес і які були опубліковані упродовж 1999-2010 рр., якість належить до ключових питань.

Виклад основного матеріалу. У 2011 р. 841 випускник медичних факультетів (із них 74 іноземні громадяни), які з 1 вересня 2005 р. розпочали навчання за вимогами Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), отримують диплом спеціаліста, додаток до диплому вітчизняного зразка та міжнародний додаток до Diploma Supplement.

Всього за новою методологією навчання (ЄКТС) і її технологією – кредитно-модульною системою організації навчального процесу (КМСОНП) в університеті навчаються 7058 (70%) студентів медичних, медико-психологічного, стоматологічного і фармацевтичного факультетів.

Модернізація системи підготовки лікарів в Україні, в т.ч. в НМУ зумовила ряд вагомих перетворень в організації навчально-виховного процесу на додипломному етапі:

- упровадження нової моделі навчального плану (проект ECTS), де назви дисциплін приведені у відповідність до таких у медичних університетах Європи, зменшене тижневе навантаження до 24-26 навчальних годин, у той час як кількість навчальних годин на самостійну роботу студентів зросла до 40-45%;

- назви кафедр у НМУ приведені у відповідність із назвами дисциплін у новому навчальному плані; замість факультетських і госпітальних кафедр створені, відповідно, кафедри внутрішньої медицини, хірургії, педіатрії з наскрізними програмами викладання дисциплін шляхом ротації змістових модулів;

- 48 опорних кафедр університету очолили роботу однопрофільних кафедр ВМ(Ф)НЗ України зі створення нового інформаційного та навчально-методичного забезпечення;

- співробітниками базових (опорних) кафедр НМУ разом з однопрофільними кафедрами України розроблено більше 200 типових навчальних програм з нормативних дисциплін та елективних курсів; видано 170 підручників та біля 300 навчальних посібників нового покоління;

- упроваджені такі принципи ЄКТС, як кредитність, модульність, методичне консультування, діагностичність, індивідуалізація навчання, суб'єктно-суб'єктні відносини між викладачем і студентом, що значно збільшує їх взаємну відповідальність і зацікавленість у позитивних результатах;

- упроваджена стандартизована система оцінювання результатів навчання студентів, яка мотивує їх до систематичної роботи, оскільки результати поточного контролю є вагомою частиною підсумкової оцінки з навчальної дисципліни; впроваджене ранжування студентів за шкалою ЄКТС з присвоєнням оцінок «А», «В», «С», «D», «E»;

- значно посилена робота по створенню резерву на посади викладача за рахунок залучення на кафедри талановитої молоді з числа випускників за критеріями відбору: висока успішність, активна участь у наукових гуртках, конференціях, олімпіадах, наявність наукових публікацій, вільне володіння іноземними мовами і комп'ютерною технікою.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що ВНМЗ України, в тому числі, НМУ імені О.О. Богомольця, виконали вимоги «Програми проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації», яка затверджена Наказом МОН України від 23.01.2004р. за № 48 та відповідні наказами МОЗ України з питань реалізації положень Болонської декларації у системі вищої медичної та фармацевтичної освіти.

2010 р. був визначений країнами-учасницями Болонського процесу, роком завершення створення Європейського простору вищої освіти. В той же час, комюніке, прийняті міністрами освіти у Льовені/Лувен-ля-Ньов, 2009р. [2] та Будапешті/Відні, 2010р. [3] відмітили, що Європейський простір вищої освіти ще повністю не сформувався. Проте було відмічено такі досягнення за 10 років розбудови єдиного освітнього простору в Європі:

- розробка національних рамок кваліфікацій відповідно до європейських вимог;
- часткова реалізація принципу мобільності студентів та викладачів;
- опанування навчальними закладами нової методології та технології навчання: Європейської, кредитно-трансферної системи;
- запровадження навчання, орієнтованого на студента.

Комюніке в Льовені/Лувен-ля-Ньов та Будапешті/Відні (2009, 2010) визначило такі пріоритети та завдання:

- продовжити процес створення європейського простору вищої освіти до 2020 р.;
- як мінімум, до 2020 р. 20% випускників повинні пройти період навчання або практику за кордоном;
- необхідно глибоко проаналізувати впровадження Болонського процесу, прислухаючись до критики з боку викладачів і студентів і працювати над його вдосконаленням;
- запровадити в освіті країн-учасників Болонського процесу стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у європейському просторі вищої освіти.

Процес подальшого удосконалення системи підготовки лікарів на європейських засадах передбачає переосмислення шестирічного досвіду її модернізації за новою методологією і технологією навчання ЄКТС, а також використання цього досвіду на якісно новому рівні.

Вагомим досягненням Болонського процесу є визначення стандартів якості вищої освіти в країнах Європи. Важливим є те, що оцінка якості за європейськими стандартами буде ґрунтуватись не на тривалості або змісті навчання, а на компетенціях, що набули випускники.

Рішення Колегії МОН України від 2 квітня 2009 р. визначає такі завдання для ВНЗ України з підвищення якості освіти:

- вжити заходів щодо подальшого вдосконалення системи внутрішнього моніторингу якості вищої освіти і запровадити у всіх вищих навчальних закладах моніторинг якості освітніх послуг з урахуванням оцінок студентства;
- поширити практику оцінки діяльності викладача вищого навчального закладу студентами;
- створити сектор моніторингу упровадження якості освітніх послуг в навчальних закладах.

Наказом НМУ №144 від 01.04.2010 створено сектор моніторингу якості освіти в складі навчально-методичного відділу, пріоритетним завданням якого є створення в Університеті сучасної системи менеджменту якості.

У той же час формування національної системи контролю якості освіти сьогодні не може не враховувати порівняльних критеріїв, механізмів і методів їх оцінки відповідно до вимог ENQA (European Association for Quality Assurance – Європейська Асоціація гарантії якості у вищій освіті) [4].

ENQA розроблені три групи європейських стандартів і директив, що стосуються: внутрішньої гарантії якості у ВНЗ, зовнішньої гарантії якості та стандартів і директив для акредитаційних агенств.

Європейські стандарти та директиви з внутрішньої гарантії якості у ВНЗ передбачають наявність у закладах вищої освіти таких компонентів: політики і відповідних процедур гарантії якості, стратегії постійного її підвищення, визначення відповідної ролі в цих процесах студентства, оцінювання за прозорими та об'єктивними критеріями успішності студентів як одного з найбільш важливих елементів у вищій освіті. Особлива увага приділяється наявності у ВНЗ механізмів встановлення компетентності та необхідної кваліфікації викладачів, дієвих засобів морального та матеріального заохочення кращих з них, а також відсторонення від викладання недостатньо компетентних викладачів.

Стандарти і директиви, що стосуються внутрішньої гарантії якості у ВНЗ, передбачають постійний моніторинг і періодичні перевірки програм, які повинні бути релевантними цілям навчання, а також участь студентів в процедурах гарантії якості. Ресурси навчання і підтримка студентів повинні знаходитись у вільному доступі, постійно покращуватись за пропозиціями студентів.

Значна увага приділяється у стандартах проведенню вищими навчальними закладами регулярного самообстеження, як обов'язкового елементу для забезпечення

ефективної гарантії якості. Це тим більше важливо, що Європейські стандарти і директиви з зовнішньої гарантії якості у ВНЗ обов'язково враховують ефективність процесів внутрішньої оцінки якості в навчальних закладах.

Європейські стандарти та директиви гарантії якості регламентують, що «... відповідно до принципу інституційної автономії основна відповідальність за забезпечення якості лежить на кожному з ВНЗ. Це є основою для реальної підзвітності академічної системи якості».

Адміністрація та керівники структурних підрозділів НМУ, проаналізувавши чинну традиційну систему забезпечення якості освіти, а також сучасні методики, процеси і ресурси, необхідні для удосконалення системи менеджменту якості в Університеті, створили «Перспективний комплексний план розвитку НМУ імені О.О.Богомольця (2011-2017 рр.)», в якому викладені стратегія, політика, процедури щодо постійного вдосконалення якості.

Концептуальним напрямом у галузі освіти, як передбачено «Перспективним комплексним планом розвитку ... (2011-2017 рр.)», є утримання лідерських позицій Університету в сфері підготовки та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців, їх відповідності сучасним вимогам динамічного розвитку ринку праці. Забезпечення європейської якості освіти та подальше входження в світове освітнє середовище буде здійснюватись через виконання таких завдань:

- досягнення відповідності освітніх послуг державним стандартам і європейським вимогам до якості підготовки фахівців;
- упровадження в Університеті системи управління якістю освітньої діяльності на основі ідеології загального управління якістю та стандарту ДСТУ ISO – 9001:2008 з метою підготовки до сертифікування системи управління якістю;
- подальше впровадження компетентісної моделі підготовки, лікарів і провізорів на основі цілісної системи знань, розумінь, вмінь, навичок, практичних здібностей у вирішенні професійних завдань, впровадження адекватних сучасних методів оцінювання;
- створення умов упровадження концепції якості підготовки фахівців на основі трикутника знань «освіта – наука – інновації»;
- створення інноваційної гнучкої технології планування та організації навчального процесу, орієнтованої на індивідуалізацію навчання, стимулювання творчої самостійної роботи студентів;
- розробка концептуальних підходів та впровадження в навчально-методичну діяльність Університету інноваційних форм і методів навчання, які враховують психологічний портрет сучасного студента, лікаря (провізора)-інтерна;
- упровадження інноваційних технологій та методів навчання, заснованих на досягненнях науки, інформаційних і дистанційних освітніх технологіях;
- забезпечення варіативності форм навчання на основі інтеграції вітчизняного та зарубіжного досвіду та впровадження інноваційних підходів, реалізації сучасних методик телематичної та дистанційної освіти в контексті органічного доповнення традиційних (денної та заочної) форм освітньої діяльності;
- упровадження інноваційних підходів до мовної підготовки: викладачів і студентів, досягнення необхідного рівня володіння однією іноземною мовою, в перспективі – двома; читання лекцій і проведення занять іноземною мовою для вітчизняних студентів;
- створення навчально-виробничих комплексів з інтегрованими навчальними планами з закладами I – III рівнів акредитації;
- формування системи програм додаткової професійної вищої освіти (правової, менеджменту в медицині та фармації, бізнес-освіти);
- створення мережі інноваційних навчально-виробничих лабораторій (навчально-виробнича аптека, центр набуття практичних навичок);

- здійснення системного моніторингу освітньої діяльності Університету з метою постійного удосконалення системи менеджменту якості;
- упровадження системи атестації науково-педагогічних працівників з врахуванням їх досягнень на інституційному, державному та міжнародному рівнях з диференційованими формами морального та матеріального заохочення.

Висновки. Зазначені в «Перспективному комплексному плані розвитку НМУ імені О.О.Богомольця (2011-2017 рр.)» завдання відповідають вимогам Концепції діяльності Університету і Європейським стандартам і директивам з внутрішньої гарантії якості, їх виконання буде постійно контролюватись, а ефективність цих процесів буде оцінюватись під час самообстеження з позицій вітчизняних і міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, Льовен та Лювен-Ля-Ньов, 28-29 квітня 2009 р.
2. Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, Будапешт-Відень, 11-12 березня 2010 р.
3. Наказ МОЗ України від 22.03.2004 за № 148 «Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації у системі вищої медичної та фармацевтичної освіти».
4. © European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005 Helsinki.

Стаття надійшла до редакції 05. 02. 2012

Москаленко В., Яворовский О., Остапюк Л., Чешук В.

Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца, г. Киев

СИСТЕМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В НАЦИОНАЛЬНОМ МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ ИМЕНИ А.А. БОГОМОЛЬЦА

В работе отражен семилетний опыт внедрения ECTS в систему подготовки врачей, указаны недостатки, пути преодоления их и задачи по обеспечению качества в соответствии с Европейскими стандартами и директивами гарантии качества (ENQA).

Ключевые слова: Болонский процесс, система управления качеством образования, Европейскими стандартами и директивами гарантии качества.

Moskalenko V., Yavorovskiy O., Ostapuyuk L., Cheshuk V.

National O.Bohomolets Medical University, Kyiv, Ukraine

ON TASKS OF IMPLEMENTATION OF EUROPEAN NORMS (STANDARDS AND INSTRUCTIONS) ON INTERNAL AND EXTERNAL QUALITY ASSURANCE INTO PHYSICIANS' AND PHARMACISTS' TRAINING AT THE NATIONAL O. BOHOMOLETS MEDICAL UNIVERSITY

In the article is presented the six-year experience of the ECTS implementation into the University system of physicians' training and tasks on quality system management improvement in accordance with European norms (standards to instructions) on quality assurance (ENQA)

Keywords: European credit-transfer system, education reorganization, European norms (standards and instructions) on quality assurance.